

Отримано: 5 грудня 2019 року

Прорецензовано: 9 грудня 2019 року

Прийнято до друку: 11 грудня 2019 року

e-mail: motornyi@i.ua

ilmaris777@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-8(76)-32-35

Моторний А. В., Моторний О. А. Сорабістична спадщина професора Володимира Андрійовича Моторного. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 8(76), грудень. С. 32–35.

УДК: 821.162.5-057.4 Моторний В.:008(=162.5)

Моторний Андрій Володимирович,
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів
Моторний Олександр Андрійович,
Львівський національний університет імені Івана Франка

СОРАБІСТИЧНА СПАДЩИНА ПРОФЕСОРА ВОЛОДИМИРА АНДРІЙОВИЧА МОТОРНОГО

Пропонована стаття знайомить з сорабістичним доробком професора кафедри слов'янської філології імені Іларіона Свенціцького, славіста широкого профілю, літературознавця Володимира Андрійовича Моторного. За свою багаторічну наукову діяльність професор Моторний В. А. серед іншого приділяв базаму уваги дослідженню літератури та культури лужицьких сербів. У статті подано огляд найважливіших сорабістичних праць вченого, зокрема увагу звернено на тих роботах, які так чи інакше торкаються питання лужицько-українських літературних та культурних взаємин.

Ключові слова: сорабістика, культура, літературознавство, Володимир Андрійович Моторний.

Andrii Motornyy,
PhD, assistant professor, Lviv Polytechnic National University, Lviv
Oleksandr Motornyy,
PhD, assistant professor, Lviv Ivan Franko National University

VOLODYMYR MOTORNYI'S SORABISTIC STUDIES

The proposed article deals with the Sorabistic works of professor of the Department of Slavic Philology named after Ilarion Svetsycki, literary critic Volodymyr Andriyovych Motornyy. Professor Volodymyr Motornyy, for his many years of scientific work, paid much attention to the study of the literature and culture of the Lusatian Serbs. He devoted more than fifty years to work at the Lviv National University and studying various Slavic literatures and cultures: Bulgarian, Serbian, Polish, Slovak. Most of the scientific works of the scientist are devoted to the history of Czech literature, its formation and development, but V. Motornyy never forgot about the life of the smallest Slavic folk – Lusatian Serbs. Lusatian literature, its difficult history in the absence of statehood and with a constant alien environment, was a kind of hobby for him. V. Motornyy was personally acquainted with several Lusatian writers, maintained contact with them, often visited them and invited them to Ukraine, and also popularized in every way the Lusatian literature in Ukraine. He wrote series of articles about Lusatian writers in leading encyclopedias of the former USSR and Ukraine. The article deals with the works of V. Motornyy, dedicated to the contacts of I. Franko with famous figures of the Lusatian culture, including the poet J. Bart-Čišinski. The article gives an overview of the most important scholar's Sorabistic works; particular attention is paid to those works that in one way or another touch upon the issues of Lusatian-Ukrainian literary and cultural relations.

Key words: V. A. Motornyy, Slavic studies, literature, culture, Lusatia, Lusatian studies, Lusatian-Ukrainian relations.

Минуло вже більше трьох років як пішов з життя педагог, вчений, дослідник слов'янських літератур, організатор міжслов'янського літературного та культурного життя багаторічний працівник Львівського національного університету імені Івана Франка¹, багаторічний завідувач кафедр слов'янської філології та світової літератури, організатор сорабістичних семінарів в стінах ЛНУ професор Володимир Андрійович Моторний.

За більш, ніж п'ятдесят років праці у Львівському університеті Володимир Андрійович проявив себе як славіст широкого профілю, оскільки з молодих років роботи і до останніх йому часто приходилось читати різні славістичні дисципліни: мовознавчі, літературознавчі, культурологічні, займатися історією літератур і культур усіх слов'ян, як західних, так і південних. Це дало змогу значно розширити вченому свій кругозір. Також це вилилось у велику кількість наукових та методичних праць, які залишив по собі дослідник. Звичайно Володимир Андрійович завжди вважав своїм основним профілем богемістику. В цій галузі він проявив себе як науковець найактивніше. Десятки наукових та газетних статей, нарисів, повідомлень, рецензій було так чи інакше присвячено історії чеської літератури, культури, чесько-українським взаєминам. Особисті знайомства Володимира Андрійовича з деякими чеськими письменниками значно сприяло інтересу вченого до цієї наукової сфери і розвитку богемістики на Кафедрі слов'янської філології Львівського університету загалом. Кандидатська дисертація Володимира Андрійовича також висвітлює проблеми розвитку чеської літератури і присвячена творчості автора середини ХХ ст. Турека Сватоплука. Про Турека Сватоплука вчений написав також низку статей до енциклопедій і наукових журналів [5]. Як вже було сказано вище, Володимир Андрійович часто був змушений читати курси усіх слов'янських літератур, тому в його науковій спадщині бачимо чимало статей про розвиток болгарської, польської, словацької, сербської та серболужицької літератур. Останню серед перелічених варто виділити окремо, оскільки серболужицька література була своєрідним науковим хобі Володимира Андрійовича, він приділяв їй майже весь вільний час.

Сорабістична спадщина Володимира Моторного налічує чималу кількість репортажів про Лужицю та її культуру, наукових та науково-популярних статей на сторінках українських та іноземних видань (зокрема у Лужиці журнали "Rozhľad" та "Lětopis", також видання у Чехії, Угорщині), статті про лужицьких письменників для радянських і українських універ-

¹ Володимир Андрійович Моторний віддав установі більше ніж 50 років.

сальних та літературних енциклопедій, статті про лужицько-українські літературні та культурні взаємини, монографії про становлення і розвиток серболужицької літератури від витоків до сьогодення тощо. Звичайно запропонована стаття не може досягнути в повній мірі сорабістичну спадщину вченого, адже вона справді багата і різнопланова. Ми зупиняємося лише на деяких працях, які, на наш погляд, мали особливий вплив не тільки на розвиток сорабістики у Львові, але і в інших славистичних осередках, зокрема за кордоном. Принагідно зазначимо, що Львівський національний університет імені Івана Франка станом на сьогодні є єдиним в Україні центром дослідження серболужицьких мов та культури. Подібні центри існують у Польщі, в Росії, особливо активними з історичних причин вони є у Чехії. Представлена сорабістика частково і у інших країнах світу. У стінах Львівського університету було написано дисертації з питань серболужицьких мов, а також за сприяння Володимира Андрійовича та його колеги і друга Костянтина Трофимовича було започатковано традицію проведення сорабістичних семінарів, на які приїздили вчені з Чехії, Росії, Польщі, Лужиці та з інших країн для обміну науковим досвідом у цій галузі. На семінарах наукова громадськість має змогу почути інформацію про актуальний стан серболужицьких мов та їхнє функціонування, про лужицьке наукове та культурне життя, почути від гостей з ФРН живу верхньо- та нижньолужицьку мову. Останній, п'ятнадцятий сорабістичний семінар було проведено 12-14 жовтня 2017 року і присвячено пам'яті Володимира Андрійовича Моторного.

Сорабістикою Володимир Андрійович почав цікавитися ще зі студентських років завдяки своєму вчителю Іларіону Свенціцькому, який також був славістом широкого профілю і привив йому інтерес до культури цього слов'янського народу. Сам Володимир Андрійович в приватних розмовах неодноразово згадував свого вчителя та відзначав його вплив на формування власних наукових інтересів та наукової методики. Далі зацікавлення сорабістикою підтримав Костянтин Трофимович, багаторічний співробітник і завідувач Кафедри слов'янської філології Львівського університету, доктор наук, професор, з яким Володимир Моторний неодноразово бував в Лужиці і знайомився з місцевими діячами культури. У той час, як Костянтин Трофимович займався переважно лужицьким мовознавством, Володимир Моторний цікавився в першу чергу питаннями історії літератури, міждисциплінарних та міжкультурних взаємин, зокрема лужицько-українських зв'язків. Обидвох діячів разом вважали сорабістичним науковим тандемом та фундаментом розвитку науки про найменший слов'янський народ в Україні.

Перша праця вченого з історії верхньолужицької літератури "Поет Лужиці" присвячена 50-річчю поета-романтика Я. Барта-Чішінського і надрукована у газеті "Вільна Україна" за жовтень 1959 р. [14]. Стаття носить науково-популярний характер і спрямована на широке коло читачів, які цікавляться світовою літературою та міждисциплінарними зв'язками. Постать Я. Барта-Чішінського ще неодноразово з'явиться у розвідках Володимира Моторного. З метою популяризації Лужиці далі вчений пише статтю "Західнослов'янський народ лужичани" у співавторстві з К. Трофимовичем і друкує її у журналі "Народна творчість та етнологія" за 1962 р. [15].

Кінець п'ятдесятих та початок шістдесятих років є, як потім буде згадувати і сам Володимир Андрійович, періодом активізації лужицько-українських наукових зв'язків, в Україну приїхало декілька письменників і Володимир Моторний пише про них репортажі. Так, у 1965 р. виходить друком репортаж дослідника про приїзд лужицького письменника Кіто Лоренса до Львова [17] і ще через два роки у 1967 [18] у "Львівській правді" виходить репортаж про приїзд до Львова ще одного лужицького письменника Юрія Коха. Активізується також проведення літературних вечорів, присвячених літературним різним слов'янських народів, в тому числі і лужичан і у 1968 р. Володимир Моторний у тій самій "Львівській правді" публікує звіт про літературний вечір, присвячений серболужицьким письменникам в квітні цього року [19]. Також у 1972 р. ВА відгукується на вихід перших перекладів лужицької поезії у виконанні В. Лучука, що ввійшли до антології "Поезія лужицьких сербів" в 1971 р. і. і упорядником якої був В. Лучук та К. Трофимович.

У 1976 вчений повертається до постаті Я. Барта-Чішінського і видає у "Проблемах слов'янознавства" статтю про невідомі листи верхньолужицького поета з провідними тогочасними діячами культури [20]. Через два роки в авторстві Володимира Моторного виходить стаття про названого поета у "Короткій літературній енциклопедії" [21], а також стаття про інших лужицьких письменників: Г. Зейлера [22] та Ю. Коха [23], К. Лоренса [24] та про мовознавця і культурного діяча Лужиці Я. А. Смолера [25]. Наступного року Володимир Моторний разом з Костянтином Трофимовичем опублікували у журналі "Всесвіт" відгук про виставку серболужицької книги в Києві [26].

Плідною була праця Володимира Андрійовича була і на ниві дослідження серболужицько-слов'янських взаємин, яку він провадив разом з Костянтином Трофимовичем та професором. Михайлом Крілем. Одним з перших спільних проєктів була стаття ісвячена маловідомим документам про серболужицько-східнослов'янські зв'язки у 1985 [27]. Після виходу цього року антології українських письменників у лужицькому перекладі "Wobéd pola Krowcsc", львівський славіст пише рецензію на цю книгу наступного року у журналі Всесвіт, де порівнює сонети І. Франка та Я. Барта-Чішінського [28]. Порівняння творчості двох відомих слов'янських авторів захопила вченого і надихнула на поглиблення досліджень у цьому напрямку, результати яких ми можемо побачити одразу в декількох статтях. Також у 1986 р. виходить стаття ще одна стаття "Франко та Чішінський: проблеми типології" [29]. Цього ж року світ побачила праця про особливості сонету лужицького та українського письменників [32]. Цього ж року у "Проблемах слов'янознавства" виходить стаття про тему України в серболужицькій літературі [12]. Наступного року Володимир Моторний пише оглядову статтю про серболужицьку літературу для Літературного енциклопедичного словника [7]. Пізніше, на початку дев'яностих років Володимир Моторний разом з Яремою Кравцем продовжить аналіз лужицько-українських взаємин і напише статтю про рецепцію літератури серболужичан в Західній Україні [30].

У 1984 р. у Києві виходить збірка оповідань лужицьких письменників "Дивна любов" [2] з текстами таких авторів, як Мерчін Новак-Нєхорнський, Юрій Брезан, Марія Млінкова, Кіто Лоренц, Бєно Будар, Ангела Стахова та інших. Володимир Андрійович разом з Костянтином Трофимовичем пишуть передмову до цього видання, в якому роблять акцент на більш-менш сприятливих умовах розвитку лужицької літератури після Другої світової війни, на ролі науково-просвітницької організації "Домовіна" у ньому та на тому, що література цього слов'янського народу помітно збагачує та урізноманітнює літературний процес всієї Німеччини. Твори для антології перекладали Наталя Чопірта, Костянтин Трофимович, Ярема

Кравець, Оксана Сенатович, Ольга Албул, Іван Юшук та інші.

Станом на вісімдесяті роки ХХ ст. Володимир Моторний опрацював велику кількість лужицького літературного матеріалу і результатом стала фундаментальна спільна праця з Костянтином Трофимовичем “Серболужицкая литература: История. Современность. Взаимосвязи” [31], яка вийшла у Львові у 1987 і в якій вчені висвітлили зародження та розвитку літератури лужичан від XVI ст. до кінця ХХ ст. Автори наголошують на тісному зв’язку лужицької літератури з фольклором, аналізують творчу спадщину перших лужицьких авторів епохи Ренесансу та Просвітництва, які писали латинською мовою, почали робити переклади латиномовних текстів і згодом перейшли на лужицьку мову написання власних творів (Ян Рак, Міхал Френцель, Як Бок, Ян Горчанський та інші). Згадується перші книжки лужицькими мовами, зокрема «Малий катехизис», надрукований 1595 р. У праці представлено інформацію про чільних представників верхньолужицької класики ХІХ ст., окремі глави присвячено творчості Г. Зейлера, Я. Барта-Цішінського, нижньолужицькому автору М. Косику, які поставили собі за мету вивести лужицьку літературу на європейський рівень. Наступні глави присвячено нелегкій долі лужицької літератури під час нацистського режиму та розвитку літератури після 1945 р. і до кінця ХХ ст., де знаходимо детальні літературні портрети Бено Шолти, Юрія Вінара, Ганьжі Беньшової, Яна Цижа, Фрідо Метшка, Бено Будара, Бенедикта Дирліха, Юрія Брезана та інших.

Окремим доповненням до цієї книги була стаття про повоєнні українсько-лужицькі взаємини, надрукована цього ж року у Проблемах слов’язознавства. Наступного року з під пера Володимира Моторного у журналі “Lëtöpis” виходить рецензія на повне чотирнадцятитомне видання творів Й. Барта-Цішінського, а у 1989 р. виходить стаття про серболужицьку літературу у виданні “История всемирной литературы” [6].

Наприкінці 90-х Володимир Андрійович детально цікавиться творчістю Ю. Брезана і разом з А. Татаренко вони пишуть спільну статтю про відому повість Юрія Брезана “Чорний млин”, аналізуючи фольклорний елемент та літературну традицію в творі [9]. Автори наголошують на образі Крабата як символі боротьби лужицьких сербів за національну та соціальну свободу, на численні дослідження походження цього образу серед етнографів та фольклористів, на популярність цього образу в інших лужицьких письменників (Ю. Кох, М. Новак-Нехорнський) та письменників з інших країн та на тому, як у образі Крабата переплелися історії реальної особи та образу, створеного народною уявою. Стаття вийшла друком на сторінках Питань сорабістики з матеріалами доповідей шостого та сьомого сорабістичних семінарів у 1999, а у 2010 на сторінках “Народознавчих зошитів” виходить стаття “Функціонування фольклорних сюжетів у повісті-казці Ю. Брезана “Чорний млин”...”, яка фактично доповнює інформацію з попередньої названої статті [13]. У 2009 виходить стаття “Творчість Юрія Брезана в Україні: переклади, дослідження, відгуки” [32], в якій розглянуто рецепцію лужицького письменника другої половини ХХ ст. У вітчизняному літературознавстві.

Загалом кінець 20-початок нового тисячоліття ознаменував для вченого поворот сорабістичних зацікавлень у сторону лужицько-українських літературних взаємин. Так, у 1997 виходить друком праця “Причинки до історії українсько-лужицьких взаємин”, де є загальний огляд вказаної проблематики [4], а у 2002 р. виходить друком стаття Лужицькі мотиви в українській літературі. У статті дослідник наголошує на малодослідженості цієї проблеми, про відсутність української проблематики в лужицькій літературі як такої аж до межі ХІХ-ХХ ст. за винятком окремих газетних повідомлень та про те, що у 50-60х рр. вона починає активно з’являтися. Причиною такої низької уваги українських авторів до Лужиці автор статті називає вкрай малу обізнаність тоді з її життям і навіть незнання самого факту існування цього народу. Першими українськими письменникам, які так чи інакше використовували в творчості сорабістичну тематику були, судячи зі статті, В. Лучук, якщо говорити про поезію і П. Загребельний Р. Іваничук та В. Гануліч, І. Білик як прозаїки.

У 2006 виходить друком праця під редакцією В. Моторного та О. Лазор “Іван Франко – нам далекий та близький” [3], де висвітлюються визначні сторінки лужицької франкіани, а саме згадуються відгуки лужицьких вчених та письменників про І. Франка, переклади творів І. Франка лужицькою мовою, уривки з наукових праць та листування І. Франка, де так чи інакше згадується Лужиця.

Одна з останніх робіт Володимира Моторного про українсько-лужицькі літературні зв’язки є «Поетичне слово Бено Будара в Україні», надрукована як передмова до видання поетичної збірки “Ріка часу” у перекладі та редакції Григора Мовчанюка [1]. Володимир Моторний наголошує у передмові, що це є перше особне книжкове видання, яке представляє сучасну лужицьку поезію і після Володимира Лучука за переклади Бено Будара взявся його приятель з Вінниці, славіст, письменник та науковий діяч, його студент Григор Мовчанюк. Також вчений зазначає, що Бено Будар завжди симпатизував Україні, висловлював повагу до неї, перекладаючи твори Т. Шевченка, І. Франка, деяких сучасних українських авторів.

Таким чином сорабістична спадщина Володимира Моторного дала вирішальний поштовх для розвитку львівської сорабістики та сорабістики в Україні в цілому, адже станом на сьогодні саме у Львівському національному університеті імені Івана Франка нею активно займаються декілька учнів Володимира Андрійовича, тепер викладачів та вчених кафедри слов’янської філології ім. І. Свенціцького (А. Татаренко, Н. Лобур, О. Албул, О. Лазор та інші). Висловлюємо сподівання на продовження цієї традиції в майбутньому.

Література:

1. Будар Б. Ріка часу: поезії. – Вступ. сл. Володимир Моторний. Вінниця: Вінницька газета, 2009. 96 с.
2. Дивна любов: Зб. лужиц. прози. Київ. 1984.
3. Іван Франко – нам далекий і близький (сторінки серболужицької Франкіани) / Статті, матеріали, відгуки, переклади. Упоряд: В. А. Моторний, О. Я. Лазор. Львів, 2006. 103 с.
4. Моторний В. А. Причинки до історії українсько-лужицьких взаємин (ХІХ – середина ХХ ст.). *Lëtöpis*. 1997. Ї. 1. S. 255–265.
5. Моторний В. А. Свагопук Т. *КЛЭ*. М., 1971. Т. 6. С. 695., Моторний В. А. «Ботострой без шефа». *Львовская правда*. 1957. 16 августа; Рец. на кн: Свагопук Т. «Ботострой без шефа». М.: Изд-во иностранной литературы., 1956. 444 с.
6. Моторний В. А. Серболужицкая литература. *История всемирной литературы*. М.: Наука, 1989. Т. 6., гл. 8. С. 527–529.
7. Моторний В. А. Серболужицкая литература. *Литературный энциклопедический словарь*. Москва, 1987. С. 376.
8. Кравець Я. І., Моторний В. А. Сербська Лужиця в дзеркалі галицької преси ХІХ ст. *Проблеми слов’язознавства*. Вип. 41. Львів, 1990. С. 119–121.
9. Моторний В. А., Татаренко А. Л. Повість Ю. Брезана “Чорний млин”: синтез фольклору та літературної традиції. *Питання*

сорабістики: VI – VII Міжнародні семінари – Prašenja sorabistiku: VI – VII mjezynarodny sorabistiski seminar. Львів: Центр Європи, 1999. С. 148–158.

10. Моторний В. А., К. К. Трофимович. Сонеты И. Франко и Я. Барта-Чишинского. *Иван Франко и мировая культура*: Тез.: докл. междунар. симпоз. (Львов, 11 – 15 сентября 1986).

11. Моторний В. А. Творчість Юрія Брезана в Україні: переклади, дослідження, відгуки. *Проблеми слов'янознавства*. Вип. 57. Львів. 2008.

12. Моторний В. А. Тема України в серболужицькій літературі. *Пробл. слов'янозн.* Львів, 1986. Вип. 33. С. 50–54.

13. Моторний В. А., Татаренко А. Л. Функціонування фольклорних сюжетів у повісті-казці Ю. Брезана “Чорний млин”. *На-родознавчі зошити*. № 1. Львів, 2010. С. 262–268.

14. Моторний В. А. Поет Лужиці: (До 50-річчя з дня смерті Якуба Барта-Чишинського). *Вільна Україна*. 1959. 17 жовтня.

15. Моторний В. А., Трофимович К. К. Західнослов'янський народ лужичани. *Нар. творчість та етнографія*. 1962. № 4. С. 69–76.

16. Моторний В. А., Трофимович К. К. Західнослов'янський народ лужичани. *Нар. творчість та етнографія*. 1962. № 4. С. 69–76.

17. Моторний В. А. Кито Лоренц [серболужицький поет] во Львові. *Львов. Правда*. 1965. 18 декабря.

18. Моторний В. А. Лужицький поет во Львові [Юрий Кох]. *Львовская правда*. 1967. 20 сентября.

19. Моторний В. А. Звучат стихи и песни лужичан. *Львовская правда*. 1968. 6 апреля.

20. Моторний В. А. Невідомі листи лужицького поета Якуба Барта-Чишинського. *Проблеми слов'янознавства*. Львів, 1976. Вип. 13. С. 91–95.

21. Моторний В. А. Барт-Чишинский (Bart-Čišinski). *КЛЭ*. М., 1978. Т. 9. С. 106.

22. Моторний В. А. Зейлер (Zejler). *КЛЭ*. М., 1978. Т. 9. С. 13.

23. Моторний В. А. Кох (Koch). *КЛЭ*. М., 1978. Т. 9. С. 386.

24. Моторний В. А. Кох (Lorenc). *КЛЭ*. М., 1978. Т. 9. С. 492.

25. Моторний В. А. Смолер (Smoler). *КЛЭ*. М., 1978. Т. 9. С. 702.

26. Моторний В. А., Трофимович К. К. Виставка серболужицької книги [у Києві]. *Всесвіт*. 1977. № 5. С. 190–191.

27. Моторний В. А., Криль М. М., Трофимович К. К. Неизвестные документы о серболужицко-восточнославянских связях. *Уч. зап. Тарт. ун-та*. 1985. Вып. 710: Исследования по истории славянского языкознания. С. 101–108.

28. Моторний В. А. Мовою серболужичан. *Всесвіт*. 1986. № 1. С. 143. Рецензія на книгу “Woběd pola Krowces”. Budyšin: Domowina, 1984. 248 с.

29. Motornyj V., Trofimovič K. Franko a Čišinski: K problemam typologie. *Rozhlad*. 1986. Č. 12. S. 376–378.

30. Кравець Я. І., Моторний В. А.. Сербська Лужиця в дзеркалі галицької преси ХІХ ст. *Проблеми слов'янознавства*. Вип. 41. Львів, 1990. С. 119–121.

31. Моторний В. А., Трофимович К. К. Серболужицька література: Історія. Сучасність. Взаємозв'язи. Львів: Вища школа, 1987. 207 с.

32. Моторний В. А. Творчість Юрія Брезана в Україні: переклади, дослідження, відгуки. *Проблеми слов'янознавства*. Вип. 57. Львів. 2008.

33. Motornyj V., Trofimovič K. Franko a Čišinski: K problemam typologie. *Rozhlad*. 1986. Č. 12.